

BERLINER BEITRÄGE ZUR SKANDINAVISTIK

Titel/
title: *Språk og språkforhold i Sápmi*

Autor(in)/
author: Åse Mette Johansen

Kapitel/
chapter: »Vinning og tap – ei kvalitativ tilnærming til språkbytte og språkbevaring i ei nordnorsk kystbygd«

In: Bull, Tove/Kusmenko, Jurij/Rießler, Michael (Hg.): *Språk og språkforhold i Sápmi*. Berlin: Nordeuropa-Institut, 2007

ISBN: 973-3-932406-26-3

Reihe/
series: Berliner Beiträge zur Skandinavistik, Bd. 11

ISSN: 0933-4009

Seiten/
pages: 153–172

Diesen Band gibt es weiterhin zu kaufen. This book can still be purchased.

© Copyright: Nordeuropa-Institut Berlin und Autoren.

© Copyright: Department for Northern European Studies Berlin and authors.

ÅSE METTE JOHANSEN
Vinning og tap – ei kvalitativ tilnærming til
språkbytte og språkbevaring i ei nordnorsk kystbygd

Fra enhet til mangfold

Vi liker gjerne å forestille oss vitenskapen som fri og politisk uavhengig. Gjennom 150 år stod imidlertid store deler av humanistisk og samfunnsfaglig forskning i Norge i nasjonsbyggingas tjeneste. 1800-tallets framvekst av ei nasjonalistisk grunnholdning i politikk og samfunnsliv fikk også faglige konsekvenser. Nasjonsbyggingsprosjektet bidro eksempelvis til at norsk språkvitenskap, særlig disiplinene dialektologi og språkhistorie, hadde et ideologisk preg fra tidlig på 1800-tallet og langt inn i etterkrigstida.¹ Et viktig mål for datidas forskningsprogram var nemlig en harmoniserende beskrivelse av enspråklig homogenitet og kontinuitet i den unge nasjonen.

Forskning på samisk/kvensk-norsk språkkontakt er derfor et relativt nytt fagfelt i Norge, og de fleste arbeidene stammer fra den siste tveårsperioden.² Naturlig nok har denne forskningen så langt vært overveiende *deskriptiv*.³ Forskere har hovedsaklig konsentrert seg om å dokumentere og beskrive interferens- og substrattrekk fra samisk eller kvensk på ulike nivåer i det norske språket.⁴ Vi får viktig innsikt i språkkontakt som fenomen ved å se nærmere på det lingvistiske nivået, men også ved å studere den sosiale konteksten, eller rettere sagt, *de mange ulike sosiale kontekstene* der språkkontakt foregår. I norsk sammenheng eksisterer det ytterst få sosiolingvistiske studier som tar for seg hvilke konsekvenser samisk/kvensk-norsk språkkontakt har på makro- og mikronivået i et bestemt samfunn. Jeg har nylig fullført et mastergradsprosjekt i nordisk språkvitenskap som er ment som et bidrag på dette feltet. Arbeidet er nærmere bestemt en kvalitativt orientert studie av språkbytte og språkbe-

¹ LONGUM 1995, JAHR 1996.

² BULL 2004, 195.

³ Ibid., 185.

⁴ Det må nevnes at det også er gjort et par sentrale studier som søker å *forklare* registrerte språkkontaktfenomen. BULL 1991 og BULL 2003 og SOLLID 2005 bruker henholdsvis sosialpsykologiske forklaringer og teorier om andrespråksinnlæring og kreolspråkdannelse i sine respektive undersøkelser fra Nord-Troms.

varing i den sjøsamiske bygda Manddalen i Gáivuona suohkan/Kåfjord kommune i Nord-Troms.

Hovedproblemstillinga mi er følgende: *Hvilke individuelle gevinster og/eller omkostninger medfører det å leve i et samfunn prega av språkbytte og språkbevaring?* Arbeidet mitt tar utgangspunkt i ti intervjuer med manddalinger. Intervjuene handler i grove trekk om informantenes opplevelse av å leve i det aktuelle språkkontaktområdet, om språklig sosialisering og språklige valg,⁵ om hvilke holdninger de har til henholdsvis norsk og samisk språk både i nærmiljøet og mer generelt. I avhandlinga ønsker jeg å analysere og drøfte disse individuelle faktorene.

Språkskifte og språkbevaring i Gáivuotna/Kåfjord er allerede omtalt en del i faglitteraturen, men da stort sett fra et samfunnsvitenskapelig perspektiv. De etniske forholdene i kommunen har framfor alt interessert antropologer. Arbeidet deres er viktig kildemateriale for meg⁶ ettersom samfunnsmessige og språklige forhold nødvendigvis henger nært sammen. Så vidt jeg vet er det ikke gjort mer omfattende studier med hovedfokus på språkforholdene,⁷ og jeg mener et språkperspektiv kan være både viktig og interessant, ganske enkelt fordi språkbruk og språkvalg er sosialt og strategisk meningsbærende, ikke minst i en lokal kontekst.

En kvalitativt orientert forskningsprosess er ikke så logisk og lineær som presentasjonen av det ferdige arbeidet kan gi inntrykk av. Ei kvalitativ tilnærming kjennetegnes av en viss uforutsigbarhet underveis i prosjektet. Eksempelvis er det vanlig at empirien begrepsfestes og kategoriseres først i analysefasen og med utgangspunkt i de mønstrene materialet faktisk viser seg å inneholde.⁸ Denne artikkelen ble til mens arbeidet mitt var inne i ein uoversiktlig fase. Jeg var i ferd med å avslutte innsamlinga av empirien, og analysearbeidet stod for tur. Dermed er det umulig å si noe utdypende om resultater eller konkludere, men jeg vil i det følgende forsøke å gi et innblikk i arbeidets *hva, hvorfor og hvordan* på dette tidspunktet i prosessen. Først er det hensiktsmessig å presentere

⁵ HYLSTENSTAM og STROUD 1991 har utarbeidet en taksonomi for å vise hvilke faktorer som påvirker språkbruken i en språkkontaktsituasjon. Faktorene er delt inn i samfunns-, gruppe- og individnivå, og på individnivået finner vi faktorene *språklig sosialisering og språklige valg*.

⁶ HOVLAND 1996, HOVLAND 1999/2002 og BJERKLI 1995

⁷ Et viktig unntak er EIRAS 2003 studie av den samiske Kåfjord-dialekten.

⁸ FOSSÅSKARET 1997/2005, KVALE 1997/2005.

innsamlingsområdet; jeg gir ei innføring i språkbytte og språkbevaring i Kåfjord generelt, før jeg ser nærmere på Manndalen som eget språksamfunn. Deretter ønsker jeg å ta opp to spesielle utfordringer så langt i arbeidet, nemlig såkalte »tause valg« og det motsetningsfylte identitetsbegrepet. Videre vil jeg kort si litt om hvordan og hvorfor jeg bruker ei kvalitativ tilnærming i arbeidet, før jeg avslutningsvis oppsummerer ved å reflektere litt rundt det overordna formålet med studien.

Språkbytte og språkbevaring i Gáivuotna/Kåfjord

Sosialantropologen Thomas Hylland Eriksen oppsummerer Gáivuona suohkan/Kåfjord kommunes nære historie slik:

Kåfjord i Nord-Troms er en av kystbygdene der en stor del av befolkningen har bestemt seg for å være samer i stedet for norskinger. Begge alternativene er åpne, da de både har samer i stamtavlen og norsk kulturell kompetanse. Kåfjord kommune bestemte på et tidspunkt at veiskiltene inn i bygda skulle være topråklige. Etter at skiltene var blitt skutt i filler av hagleladninger tilstrekkelig mange ganger, sluttet de å skifte dem ut. Når man kommer til bygda, blir man fortalt at »det her e' akkurat som i Jugoslavia, førstår du«. Nåja. Ikke helt. Ikke så lenge de nøyer seg med å rette hagla mot veiskiltene.⁹

»Nåja. Ikke helt.«, kan for så vidt også tjene som kommentar til innholdet i dette sitatet. Gáivuotna/Kåfjord er for det første ikke navnet på ei bygd, men en kommune som ligger 16 mil fra Tromsø. Selve Kåfjorden er en 20 km lang arm av Lyngen-fjorden. For det andre handler etnisk og språklig kontakt i kommunen om langt mer enn stamtavler og veiskilt.

For det tredje, som en litt pirkete digresjon, vil ingen kåfjording si »førstår«, men »forstår«. Med synkende folketall, høg arbeidsledighet og kvinneunderskudd ligner kommunen mye på en hvilken som helst nordnorsk distriktskommune. 20 % av de 2300 innbyggerne jobber i primærnæringer, 40 % i offentlig sektor og 40 % i privat virksomhet. Primærnæringerne er i all hovedsak jordbruk og i noen grad fiske. Tidligere var kombinasjonsnæring en svært utbredt levevei.

---

⁹ ERIKSEN 2004, II2.

Men Kåfjord er også en kommune med særpreg. En rik og turbulent etnisk og språklig historie har prega området og menneskene her helt til dags dato. De tre stammers møte mellom nordmenn, kvener og samer skapte i sin tid et unikt språklig mangfold i Nord-Troms. På 1800-tallet var de aller fleste tospråklige, og flere til og med trespråklige. Folkegruppene fordelte seg på hele regionen, men hadde ulike kjerneområder. Historiske kilder, framfor alt folketellinger og etnografiske kart, viser at Kåfjord må kunne karakteriseres som et overveiende samisk område på grunn av det samiske språkets sterke posisjon her.¹⁰ Hovland sammenfatter folketellingenes informasjon om utviklinga av språkforholdene i Kåfjord slik:

I 1875 brukte 72 % av befolkningen samisk som talespråk, for 68 % av dem var samisk eneste språket. I 1900 var tallet på brukere av samisk som dagligspråk nede i 66 %. (...) [i] 1970 er bildet for bruk av samisk språk dramatisk forandret. Kun 17 % bruker samisk som førstespråk (...)¹¹

Ved 1970-tellinga spurte man også om minst en av foreldrene eller besteforeldrene hadde samisk som førstespråk. Jeg velger å gjengi tallene fra 1970-tellinga slik de er presentert i en tabell hos Antonsen.¹² For det første gir tabellen god dokumentasjon på et langt framskredent språkskifte i kommunen.¹³ For det andre inkluderer den tall fra de fem andre Nord-Troms-kommunene, og det er interessant å se hvordan Kåfjord tydelig peker seg ut som en samiskspråklig kommune i nordfylket. Antonsen har valgt også å ta med »vet ikke«-svarene. Begrunnelsen for dette er at når noen ble spurt om forelder eller besteforelder hadde samisk som førstespråk og svarte »vet ikke«, ville den personen det ble referert til etter all sannsynlighet iallfall ha snakka samisk.¹⁴

Folketellinga fra 1970 viser altså en voldsom tilbakegang for samisk språk. Den historiske bakgrunnen for dette kjenner vi etter hvert godt: Fra 1880-tallet intensiverte det norske majoritetssamfunnet fornorskningspolitikken med skolen som viktigste arena. Hjemme slutta de fleste

¹⁰ RICHTER-HANSEN 2004, 52–61.

¹¹ HOVLAND 1999/2002, 174, med referanser til Mosli 1984 and og Aubert 1978.

¹² ANTONSEN 2004.

¹³ HOVLAND 1999/2002, 174 oppgir 17 % førstespråkstalere av samisk i 1970-tellinga, mens ANTONSEN 2004, 168 opererer med 13,9 %. Begge refererer til Aubert 1978.

¹⁴ Ibid., 167.

Kommune	Samisk første-språk	Foreldre med samisk førstespråk			Besteforeldre med samisk førstespråk		
	Ja	Ja	Vet ikke	Ja + vet ikke	Ja	Vet ikke	Ja + vet ikke
Skjervøy	0,4 %	1,5 %	2,3 %	3,8 %	3,0 %	9,2 %	12,2 %
Nordreisa	Uoppgitt	3,0 %	4,3 %	7,3 %	4,7 %	17,3 %	22 %
Lyngen	2,0 %	5,6 %	4,0 %	9,6 %	8,5 %	15,3 %	23,8 %
Storfjord	4,6 %	13,1 %	4,3 %	17,4 %	27,0 %	13,4 %	40,4 %
Kvænangen	5,1 %	13,3 %	7,2 %	20,5 %	18,5 %	23,8 %	42,3 %
Kåfjord	13,9 %	40,9 %	3,8 %	44,7 %	57,5 %	7,1 %	64,4 %

Tabell 1: Folketellinga 1970: Antall personer med samisk som førstespråk regnet i prosent av bosatte i kretsene undersøkelsen omfattet.¹⁵

foreldrene å overlevere det samiske språket til barna. Resultatet var ei djuptgripende assimilering til norsk språk og kultur og en tilsvarende svekka posisjon for det samiske.

Et viktig og traumatisk kapittel i kommunens historie ble dessuten skrevet høsten 1944. Som et ledd i den brente jords taktikk satte tyskerne alle Kåfjord-bygdene i flammer, og samtlige innbyggere ble tvangsevakuert lenger sør. Evakueringa fikk stor betydning i språkskifteprosessen, og Hovland¹⁶ definerer dette som det store språklige hamskiftet. Likevel var det mange kåfjordinger som lærte norsk som førstespråk også flere tiår før andre verdenskrig. De individuelle forskjellene med hensyn til kompetanse i samisk og norsk språk må ha vært ganske store også før evakueringa. Ikke minst er det rimelig å anta at fornorskningspolitikken allerede fra starten av 1900-tallet hadde overbevist mange om at det var nødvendig å lære norsk som førstespråk på bekostning av samisk. Hovland¹⁷ peker i tillegg til tvangsevakueringa på andre viktige demografiske, kulturelle og økonomiske endringer i kommunen som sammenfaller med språkskiftet og slik er viktige bakenforliggende faktorer, eksempelvis den læstadianske vekkelsen, tilflytting av kvener og nordmenn, blanda ekte-skap og gruvedrift.

¹⁵ Ibid., 168, refererer til AUBERT 1978.

¹⁶ HOVLAND 1999/2002, 174.

¹⁷ HOVLAND 1996, 51f.

I 1990 ble Kåfjord sammen med fem finnmarkskommuner en del av forvaltningsområdet for samisk språk, og språkreglene i sameloven ble gjort gjeldende fra 1. januar 1992.¹⁸ Revitaliseringsprosessen¹⁹ var for alvor satt i gang på samfunnsnivå idet samisk fikk status som offisielt språk på linje med norsk. Kåfjordingene fikk nå en lovfesta rett til å velge mellom norsk og samisk i kommunikasjonen med det offentlige, og kommunenavnet og skiltinga ble tospråklig. Dagens praksis i de tre Kåfjord-skolene er forankra i ei lokal tilpassing til det samiske læreplanverket som ble innført i 1997 (L97S). På individnivået har revitaliseringa kommet til uttrykk gjennom innmeldinger i samemantallet, bruk av den rekonstruerte Lyngen-kofta, økt engasjement i samisk organisasjonsarbeid og interesse for å lære samisk.²⁰

Innføringa av språkloven forløp ikke smertefritt. Etter mange års taushet om fornorskingsprosessen kom temaet voldsomt opp til overflata på starten av nittitallet. Kåfjord havna i medias søkelys: Dette var kommunen der »skiltkytterne« bodde. De som passerte kommunegrensa kunne greit orientere seg om at de var kommet til *Kåfjord kommune*. At de samtidig var kommet til *Gáivuona suohkan* var derimot uleselig; det samiske kommunenavnet ble regelrett skutt på og ødelagt gjentatte ganger av anonyme personer. Språkkontakt var til de grader blitt språkkonflikt. Hver enkelt måtte på bakgrunn av egen erfaring og overbevisning ta stilling til hva hun eller han mente om Kåfjord som tospråklig sjøsamisk kommune. Man skulle ikke lenger »påberope seg en falsk norsk identitet«, men ta et nytt standpunkt til eget opphav. Særlig for middelaldrende og eldre mennesker ble dette problematisk. De hadde opplevd en språklig og kulturell amputasjon, de hadde tilpassa seg et norsk verdisystem. Forståelig nok var det vanskelig å skulle akseptere omdefinering nok en

¹⁸ Fra og med 1. januar 2006 ble også Tysfjord kommune i Nordland en del av forvaltningsområdet.

¹⁹ *Revitalisering* brukes her om et målretta arbeid for å gjenopplive og ta vare på et språk og en kultur som er trua. Begrepet omfatter med andre ord både språklig og etnisk revitalisering. Jeg vil videre bruke termen språkbytte for å omtale overgangen fra samisk til norsk som en følge av språklig fornorskning, og *språkbevaring* om den motsatte tendensen, nemlig språklig revitalisering. Denne termbruken kan diskuteres, men jeg går ikke inn på en slik diskusjon her. For drøftinger av revitaliseringsbegrepet viser jeg til HUSS 1999, 24f., TODAL 2002, 12f. og JOHANSEN 2006, 24f..

²⁰ SOLLID 2001, 220.

gang, denne gangen tilbake til den samiske minoritetskulturen. I dag har konflikten gått inn i en forsoningsfase. Iallfall er dette konklusjonen i en noenlunde fersk rapport fra NORUT samfunnsforskning i Tromsø.²¹ Kåfjordingene synes generelt sett igjen å kunne leve fredelig sammen til tross for ulike holdninger til samisk og norsk språk og kultur. Haglene er pakka bort, og skiltene får henge i fred.

Dagens språksituasjon i Kåfjord er det vanskelig å si noe generelt om. I 2000 gjennomførte Samisk språkråd en undersøkelse om bruk av samisk i Norge. Eira 2003 har studert den samiske Kåfjord-dialekten og refererer til denne undersøkelsen når hun påpeker at det i dag finnes svært få kåfjordinger som har samisk som morsmål. Blant dem som alltid har snakka samisk i tillegg til norsk, er de aller fleste gamle og godt voksne.²² Antonsen viser til den samme undersøkelsen når hun under overskrifta »Språkets død noe overdrevet?« poengterer at Kåfjord fremdeles er i særstilling i Nord-Troms med hensyn til samisk språk: 79 % av de 125 informantene oppgir at de begynte å forstå språket allerede som barn og 63 % at de bruker språket ukentlig. Dette er betraktelig høyere tall enn i nabokommunene.²³

Samtidig er det relativt sterk interesse i grunnskolen for å lære samisk. Skoleåret 2003/2004 var det 102 elever i kommunen (31,6 %) som fikk samiskundervisning.²⁴ Interessen blant voksne for å lære samisk har gitt god oppslutning om ulike samiskkurs i regi av Samisk språksenter i Manndalen²⁵ Det finnes også ildsjeler i revitaliseringsarbeidet som har norsk som morsmål, men som har lært seg samisk i voksen alder og bruker samisk som hjemmespråk med egne barn. Jeg har inntrykk av at dette gjelder et fåtall familier, men uansett er den språklige revitaliseringa utafør hjemmedomenet høyst levende, ikke minst på grunn av det arbeidet som gjøres i regi av skole, barnehage og kommunens språksenter. Inneværende år er det også 15. gang at den internasjonale urfolksfestivalen *Riddu Riddu* arrangeres her. Kulturfestivalen har fått mye medieopp-

²¹ PEDERSEN og HØGMO 2004.

²² EIRA 2003, 26–27.

²³ ANTONSEN 2004, 172.

²⁴ Ibid., 172. Seks elever fikk førstespråkopplæring, 51 elever hadde andrespråksundervisning og 45 hadde faget Samisk språk og kultur. Etersom en del kåfjordinger også har kvensk opphav, gis det også tilbud om finskopplæring i skolen.

²⁵ PEDERSEN og HØGMO 2004, 83f.

merksomhet. Med sine konserter, utstillinger og seminarer har den bidratt til å markere Manndalen/Kåfjord som et sjøsamisk område utad og samtidig gjort at mange unge kåfjordinger er stolte av å ha samisk bakgrunn. Sannsynligvis har også festivalen bidratt til økt interesse for det samiske språket, særlig blant de yngre.

Språksamfunnet Manndalen: Språkbytte og språkbevaring i en lokal kontekst

Det hadde vært mulig å ta for seg språkbytte og språkbevaring i Kåfjord kommune som helhet, men i dette arbeidet har jeg valgt å konsentrere meg om *ei* bygd. Generelt kan man si at språkforholdene varierer mye i de samiske distriktene. Her bør det være nok å nevne forskjellen mellom morsmålsområdet i indre Finnmark og de samiske kyststrøkene, men man kan også finne forskjeller mellom bygdene i en og samme kommune. 700–800 av innbyggerne i Kåfjord, altså om lag 1/3, bor i den 25 km lange Manndalen som ligger på sørsida av kommunen. Når jeg har valgt å avgrense innsamlingsområdet til denne bygda, er det flere grunner til dette.

Språkskiftet har ikke skjedd samtidig i hele Kåfjord. Nesheim beskriver i 1952 de samiske dialektene i Lyngenområdet som »utdøende«, men skriver samtidig følgende: »Det samiske element er særlig fremtredende i indre del av Kåfjord herred med Mandalen og Kåfjorddalen.« Historiske kilder viser at det samiske språket har hatt ei sterkere stilling i de indre delene av kommunen, det vil si i bygdene Birtavarre/Kåfjorddalen, Skardalen og Manndalen, enn i de ytre områdene som består av Olderdalen, Nordmannvik og Djupvik.²⁶ Dette gjelder både før og under fornorskningstida. I Manndalen og Kåfjorddalen starta ikke språkskiftet for alvor før etter krigen.²⁷ Det er også forskjeller mellom grendene innad i Manndalen. Eksempelvis er en av mine informanter født etter krigen, men vokste opp i grenda Kjerringdalen og lærte seg samisk blant lekekameratene der. Siden språkskiftet har foregått så pass lenge i Manndalen, gir dette grunnlag for et komplekst språklig miljø helt opp til nyere tid. Hovland skriver: »På en lokal skala for ›samiskhet‹, vil samiskheten

²⁶ HOVLAND 1996, 51.

²⁷ Ibid., 52.

være størst i Manndalen – hvor det ganske riktig bor flere samiskspråklige enn noe annet sted i kommunen.«²⁸ Denne »samiskheten« handler selvfølgelig ikke bare om språk.

Manndalen var uten veiforbindelse helt fram til høsten 1962 og dermed kanskje mer isolert fra påvirkning utenfra. Bjerkli 2000 avviser imidlertid en slik »isolasjonsteori« og påpeker at manndalingene allerede før krigen var ei aktiv fiskeribygd med en delvis motorisert kystflåte som drev like mye utadretta virksomhet som de andre Kåfjord-bygdene. Han har studert hvordan manndalingene gjentatte ganger opp gjennom historien har vært i konfrontasjon med myndighetene i spørsmål som har handla om bruk av naturen i bygda. Manndalingene har insistert på å beholde det gamle teigblandingssystemet som er basert på en eldgammel arvetradisjon i sjøsamiske områder. Etter mange års kamp med Staten ble allmenningen Čáhput/Svartskogen tilkjent manndalingene ved høyesterettsdom i 2001. Bjerkli mener at det eksisterer en slags folk-naturrelasjon i bygda som er utforma som et *lokalt etos*; det å beskytte tradisjonelle eiendomsforhold og ressursutnyttelse markerer fellesskap, likeverd og ikke minst en samisk tilhørighet. Slik har bygdefolket tross fornorskingspress ved flere anledninger vist en egen bevissthet og stolthet i konflikter med majoritetssamfunnet.

Videre har Manndalen på mange måter vært hjertet i det etnopolitiske og kulturelle revitaliseringsarbeidet i Kåfjord de siste tiårene.²⁹ Det er neppe tilfeldig at det er her vi finner *Riddu Ridđu*-festivalen, kommunens eneste samiskspråklige barnehage og Ája sjøsamisk senter, som i tillegg til å være et flerbrukshus for bygdefolket også huser språksenteret og ei avdeling av NRK Sámi Radio.

Hovland³⁰ vektlegger dessuten at Kåfjord er en kommune, men ikke ett sted. Generelt står »bygdeidentitetene« sterkt i kommunen. Som en følge av politiske, kulturelle og sosiale forskjeller mellom bygdene, identifiserer man seg først og fremst med hjembygda: »Man er fra Djupvik først, så fra Kåfjord.«³¹

På bakgrunn av disse momentene mener jeg at det er gode grunner

²⁸ Ibid., 23.

²⁹ BJERKLI 2000, 158, HOVLAND 1999/2002, 17f.

³⁰ Ibid., refererer til BJERKLI 1995.

³¹ HOVLAND 1999/2002.

til å definere Manndalen som et eget *språksamfunn*. Begrepet defineres ulikt i sosiolingvistikken, men det handler om et geografisk, sosialt eller etnisk avgrensa område som samtidig kan avgrenses lingvistisk, enten gjennom et felles lingvistisk system, felles normer og holdninger til språk eller ved psykologisk realitet, dvs. at medlemmene i språksamfunnet føler at de hører sammen i ett samfunn.³² Når det gjelder det lingvistiske systemet, er det ikke gjort undersøkelser av det norske talemålet i Kåfjord. Uansett har dialekten i Manndalen vært prega av samisk substrat. Det samme gjelder nok talemålet i de to andre bygdene i de indre delene av kommunen, Skardalen og Birtavarre/Kåfjorddalen. Det er gjort studier av det norske talemålet i andre Nord-Troms-kommuner,³³ og disse dokumenterer at slike trekk fra samisk og kvensk er i ferd med å forsvinne blant yngre språkbrukere. Det er gode grunner til å tro at det samme gjelder for Kåfjord/Manndalen. Eira 2003 dokumenterer dessuten variasjon mellom Kåfjord-bygdene i vokalismen og konsonantismen i det samiske talemålet. Men selv om talemålet i Manndalen ikke nødvendigvis representerer et klart felles lingvistisk system, er bygda et klart geografisk og sosialt avgrensa område der det eksisterer en sterk bygdeidentitet og opplevelse av fellesskap. Det er i denne lokale konteksten at manndalingene foretar og har foretatt sine språklige valg.

Språkbytte og *språkbevaring* er sosiolingvistiske fenomen som kun kan forstås ved analyse og tolkning av samspillet mellom ulike faktorer på samfunns-, gruppe- og individnivå. Det er dette Susan Gal gir uttrykk for i innledninga til en omfattende studie av språkskifte fra ungarsk til tysk i en østerriksk landsby:

In studying language shift, I was studying the impact of large-scale historical processes on the minute details of verbal interaction and of individuals' linguistic expression of their own identity. The macroscopic and the microscopic level of analysis dovetailed.³⁴

Enhver språkkontaktsituasjon er delvis unik på grunn av dens kompleksitet på alle nivåer, sosialt, politisk, økonomisk og ikke minst psykologisk. Den må derfor *også* forstås på bakgrunn av de individuelle historie-

³² MÆHLUM, AKSELBERG, RØYNELAND og SANDØY 2003, 29–30.

³³ Eks. BULL 1991 og SOLLID 2003.

³⁴ GAL 1979, I.

ne som kvinner og menn har å fortelle. Å konsentrere seg om individnivået er ikke ensbetydende med å se bort fra samfunns- og gruppenivået. Forhold på disse nivåene er selvfølgelig svært avgjørende for hvordan enkeltindividet oppfatter og vurderer kontakten mellom de to språkene og kulturene. Å konsentrere seg om individnivået er å forsøke å forstå det mest grunnleggende synspunktet: språkbrukerens, og sette dette inn i en større analytisk sammenheng.

Store språklige endringer forutsetter spredning i et kollektiv, og definisjonen av språkbytte og språkbevaring har naturlig nok gruppenivået som utgangspunkt: Når språkkontakt resulterer i språkbytte, karakteriseres selve prosessen av at ei hel befolkningsgruppe, som oftest over tre eller flere generasjoner, går over til å bruke språket til ei anna befolkningsgruppe. Motsatt kan man snakke om språkbevaring når betingelsene for språkbytte foreligger, men befolkningsgruppa som utsettes for press, likevel velger å fortsette å bruke sitt eget språk.³⁵ Ordet *velger* er i denne sammenhengen spesielt interessant. For selv om språkbytte/språkbevaring kjennetegnes av et kollektivt valg, er det enkeltindividets valg i hverdagens språklige interaksjon som til syvende og sist utgjør det mest konkrete nivået i disse prosessene, som gjerne samtidig trekker i ulike retninger i ett og samme språksamfunn.

To utfordringer: »Tause valg« og det komplekse identitetsbegrepet

En individbasert studie av språkforhold i Manndalen innebærer mange utfordringer. En av dem er såkalte »tause valg«. I en artikkel om språkbyttet fra gælisk til engelsk i East Sutherland i Skottland, skriver Constantinidou³⁶ at kvinners valg om ikke å overføre gælisk til barna i retrospektivt perspektiv var et taust valg. Temaet ble aldri diskutert offentlig. Språkvalg har vært tause valg også i Manndalen. Majoritetssamfunnets språk ble generelt akseptert og individuelt praktisert uten debatt før språkloven ble innført. Det finnes mange middelaldrende og eldre manndalinger som ikke er vant til å måtte forklare sine språklige valg, og dette har prega intervjuene med informanter fra disse aldersgruppe-

³⁵ HYLTENSTAM og STROUD 1991, 9.

³⁶ CONSTANTINIDOU 1994, 123f.

ne. Det er krevende å få dem til å tematisere noe de ikke er vant til å snakke om. Teorien om tause grupper (*the muted group theory*) ble innført i antropologien på begynnelsen av 1970-tallet av Shirley og Edwin Ardener.³⁷ Underprivilegerte grupper kan bringes til taushet gjennom ei dominerende gruppes maktutøvelse, og gjerne ved en generell aksept i den tause gruppa for det dominerende synet som en udiskutabel og selvfølgelig norm. Minoritetsmedlemmene får dermed problemer med å gi uttrykk for en eventuell fremmedfølelse i forhold til storsamfunnets verdier og holdninger. Det som ikke uttrykkes, blir etter hvert mindre bevisst og til slutt helt ubevisst. I Manndalen var dessuten valget om å gå over fra samisk til norsk i sin tid svært utbredt og dermed på et vis selvfølgelig bare av den grunn. Det som er selvfølgelig, er gjerne ubevisst og derfor heller ikke artikulert.

Dagens revitaliseringsarbeid er en motreaksjon mot fortidas fornorskningsspolitikk og et forsøk på å rette opp de skadene som denne politikken påførte det språklige og kulturelle mangfoldet i tradisjonelt samiske områder. I det offentlige rom har fordømmelsen av fornorskninga vært retta mot samfunnsnivået. Likevel var det på individnivået det mest konkrete fornorskingsarbeidet foregikk, nemlig ved at mødre og fedre valgte bort det samiske språket fordi de følte seg tvunget til det og/eller trodde det var til barnas beste. Å velge bort sitt eget morsmål til fordel for majoritetsspråket må ha vært ei stor personlig belastning for mange. Bull³⁸ låner begrepet »double bind« fra psykologien for å forstå hvordan språkskiftet må ha fortont seg for mange: »Kva du enn gjør, blir det gale. Damn if you do, and damn if you don't.« I ettertidens revitaliseringslys var det å velge bort sitt eget morsmål ikke bare et vanskelig valg, men også et galt valg. De eldre delene av befolkninga opplever kanskje revitaliseringa som en implisitt fordømmelse av dette valget og dermed som en ny »double bind«-situasjon: I sin tid var det ikke godt nok å ha verken samisk eller et substratprega norsk som morsmål. De har satt inn kreftene på å lære »ordentlig« norsk. Nå viser det seg at heller ikke dette var riktig. Å snakke om slike erfaringer kan være vanskelig eller umulig for mange, ikke minst fordi motstand mot revitalisering kan oppfattes som politisk ukorrekt, og man velger derfor taushet.

³⁷ BURTON 1994, 10.

³⁸ BULL 1993, 207.

Det er også utfordrende, men uunngåelig å behandle forholdet mellom *språk* og *identitet*. At det er en sammenheng mellom disse to størrelsene, er uproblematisk å slå fast. Å beskrive denne sammenhengen på en forsvarlig måte er desto mer krevende. I Manddalen er det til og med snakk om etniske identiteter, og etnisitetsforholdene er også komplekse, som vi skal se om litt.

Identitetsbegrepet ligger i et spenningsfelt mellom essensialisme og konstruktivisme, mellom å være og å gjøre. Et essensialistisk identitetssyn argumenterer for at identitet er en uforanderlig kjerne i enkeltindividet, ens sanne og medfødte innerste natur; noe man simpelthen er.³⁹ Da revitaliseringa starta i Kåfjord med krav om at man måtte »vedkjenne seg sin sanne samiske identitet« var dette et essensialistisk prega utsagn. Et konstruktivistisk identitetssyn vil derimot definere identitet som en prosess, en tilhørighet til ulike kategorier som vi kontinuerlig skaper for oss selv og dem vi møter.⁴⁰

I samhandling med andre kan vi også oppfatte hvordan andre identifiserer oss. Denne eksterne identifiseringa kan igjen inngå som en del av vår interne identifisering, altså vår egen oppfatning av oss selv. Et sprik mellom ekstern og intern identifisering kan føre til en uønska identitet og påfølgende identitetsforhandlinger med omgivelsene. Ved å endre atferd, også språklig, kan vi oppnå at andres reaksjon overfor oss endres slik vi ønsker.⁴¹ Eksempelvis var det mange fra språkkontaktområder som i fornorskingsperioden gikk over til å prate en mer standardnær, det vil si skriftspråksnær, varietet for å skjule stigmatiserende substrattrekk fra samisk og kvensk i egen dialekt. Identiteter er altså konstruksjoner som kan forhandles også språklig.

Som jeg allerede har nevnt, har språkdebatten i Kåfjord i stor grad handla om motstand mot innsatsen for samisk språk og kultur. Medias framstilling har i stor grad vært prega av ei todeling av virkeligheten i »for« og »mot«, »samisk« og »norsk«. Hilde Sollid er opptatt av dette når hun oppsummerer debatten i Kåfjord:

---

³⁹ MÆHLUM, AKSELBERG, RØYNELAND og SANDØY 2003, 107.

⁴⁰ Ibid.

⁴¹ Ibid., 109.

[...] det ser ut til at det finnes en polarisering av aktørene i debatten. Dette er et medieskapt bilde, og gjennom polariseringa er det skapt kategorier som mennesker skal passe til: for eller mot språkloven. Dette gir også inntrykk av at folk i Kåfjord har to identiteter å velge mellom, samisk eller norsk. Dette er snevre kategorier og et altfor enkelt grunnlag for identifisering av personer. [...] Jeg tror også det er særlig relevant å akseptere grenseoverskridende identiteter i områder der språkskiftet er gjennomført og der valg av etniske identiteter ikke primært kan bygge på språklige kriterier. Også ved å nyansere bildet av det samiske kan flere fra sjøsamiske miljøer identifisere seg med revitaliseringstiltakene. Det er med andre ord behov for et mer fleksibelt og dynamisk identitetsbegrep.⁴²

Jeg er helt enig med Sollid. Medias essensialistiske inndeling av en komplisert verden i absolutte etniske kategorier er svært problematisk å forholde seg til, spesielt på bakgrunn av det jeg har nevnt ovenfor om identitet som livslang prosess. Kramvig⁴³ er inne på hvor vanskelig det kan være for enkeltindividet når identitet blir en politisk kategori i debatten. Hun vektlegger hvordan det å ha språk er ensbetydende med »å ha tilgang til begreper som tar utgangspunkt i og organiserer den menneskelige erfaring«. Problemet oppstår når diskrepansen mellom begrepene og erfaringene blir for stor, slik at individet opplever usikkerhet og disharmoni. Resultatet vil bli en emosjonell reaksjon, og i verste fall kan denne reaksjonen ta form av utagerende aggresjon og vold.⁴⁴ Sannsynligvis vil svært mange kåfjordinger finne det enklere å definere seg selv på et etnisk kontinuum mellom samisk og norsk istedenfor i en av de to kategoriene.

Samtidig skal vi være forsiktige med å »av-essensialisere« den sosiale virkeligheten fullstendig. Sosiale identiteter kan ganske enkelt ikke skrives på tabula rasa i det absolutt tomme rom. Uten noen form for essens blir det ingenting å høre til, og nettopp tilhørighet er basalt for identiteten, også den språklige. En parallelt essensialistisk og konstruktivistisk forståelse av identitet vil være den mest virkelighetsnære og riktige, og her er det jeg mener at kvalitativ metode gir muligheter for nye og interessante innsikter.

⁴² SOLLID 2001, 222.

⁴³ KRAMVIG 1999/2002, 123.

⁴⁴ Ibid., 124.

Litt om metode, informantutvalg og datainnsamling

Den språklige virkeligheten i Manndalen er komplisert. I en enkel verden ville de som identifiserer seg som samer snakke samisk eller inderlig gjerne lære det, og de som identifiserer seg som nordmenn ville snakke norsk. Slik er det ikke, og derfor tror jeg det er lurt å unngå å låse komplekse sider ved språksamfunnet inn i snevre og lukka svaralternativer på et spørreskjema. Informantene har gitt uttrykk for høyst ulike syn på de to ulike språkenes betydning for dem. Målet med dette arbeidet er ikke å nå generelle konklusjoner om forholdet mellom språk og individ i for-
norskning og revitalisering, men en djupere forståelse av dette forholdet. Ettersom undersøkelsen er kvalitativt orientert, kan jeg kun generalisere innfor den aktuelle gruppa av informanter.

Vanlige kjennetegn for en slik kvalitativ sosiolingvistisk studie er gjerne ei individbasert tilnærming, få informanter og resultater som ikke er statistisk generaliserbare.⁴⁵ Man søker kunnskap om enkeltindividers språklige valg og atferd gjennom ei tolkning av informantenes individuelle opplevelser av den språklige virkeligheten som omgir dem. I motsetning til den kvantitative studiens representative informantutvalg, handler det her om å gjøre et strategisk utvalg av informanter. Ved å plukke ut ulike, men likevel typiske representanter for språklige praksiser i et språksamfunn, kan selv et fåtall informanter gi et godt innblikk i viktige og muligens karakteristiske trekk ved dette samfunnet.⁴⁶ Jeg har med andre ord vektlagt å finne flest mulig ulike informanter og slik få et informantutvalg med jevn fordeling på begge kjønn, på eldre og yngre, på ulike grender i bygda, på både en- og tospråklige.

Jeg er selv født og oppvokst i Manndalen. Slik har jeg noe innsikt i lokale forhold som utgangspunkt. Jeg og informantene mine kjenner hverandre i varierende grad, og iallfall såpass at vi før intervjusituasjonen har visst av hverandre eller hverandres familier. Å forske hjemme medfører både fordeler og ulemper. Kritiske røster kan nok hevde at siden informantene er kjente og kjentes kjente, tjener arbeidet gjerne til lite annet enn å få bekrefta de antakelsene man allerede hadde på forhånd. Jeg har forsøkt å minimere dette problemet ved å benytte en såkalt

⁴⁵ MÆHLUM, AKSELBERG, RØYNELAND og SANDØY 2003, 74.

⁴⁶ Ibid., 76–77.

halvstrukturert intervjumetode.⁴⁷ Jeg har brukt en intervjuguide i intervjusituasjonen, men også forsøkt å legge til rette for at informanten skal kunne snakke mest mulig fritt, og at vi underveis skal kunne ta fatt i momenter som vedkommende selv bringer på bane og som jeg kanskje ikke hadde tenkt på i forberedelsesfasen. En del av poenget med ei kvalitativ tilnærming og halvstrukturerte intervjuer er nettopp at arbeidet skal kunne ha en »oppdagende« dimensjon. Johansen 2006 har benytta samme framgangsmåte i en studie av revitalisering av sørsamisk og har et utmerka eksempel på hvordan et enkelt bakgrunnsspørsmål utvikler seg til å bli en interessant samtale rundt temaene identitet og etnisitet.⁴⁸

Jeg kan også nevne at jeg flytta fra Manndalen i 1994, altså like etter innføringa av språkloven, og mye har skjedd i den tiårsperioden som har gått etter dette. Jeg tror derfor at jeg iallfall delvis har et slags utenfraperspektiv på dagens språkforhold i hjembygda mi.

Videre må jeg vektlegge at jeg tror at det å være manndaling har bidratt positivt i intervjusituasjonen ved at informantene kanskje synes det har vært enklere å snakke om personlige og følelsesladde temaer med en som selv er fra stedet. Tillitsforholdet til informantene er til syvende sist svært avgjørende for en vellykka studie.

Oppsummering

Fornorskning og revitalisering henholdsvis var og er omfattende politiske tiltak. Diskursen rundt disse blir derfor lett politisk ladd, selv på vitenskapelige arenaer. Jeg nevnte innledningsvis hvordan ei politisk-ideologisk styrt forskerholdning kom til å prege det språkvitenskapelige arbeidet i ei årrekke i Norge. Det er forståelig. Forskning foregår ikke i et sosiokulturelt og historisk vakuum, og det preger hvilken kunnskap vi til enhver tid søker og faktisk oppnår.

I et større perspektiv handler forholdene i språkkontaktområder også om språkpolitikk. Vi lever i ei tid da de språklige minoritetene er under sterkt press fra langt sterkere og mer prestisjefylte majoritetsspråk. Omfattende språkdød truer. Mange språkvitenskapelige miljøer tar heldigvis til orde for den svakeste parten, og ber om snarlig bevisstgjøring og

⁴⁷ KVALE 1997/2005.

⁴⁸ JOHANSEN 2006, 22f.

handling for å bevare det språklige og kulturelle mangfoldet på verdensbasis. Dette er selvfølgelig riktig og viktig, men i iveren etter å påvirke utviklinga i positiv retning risikerer vi å overse en del sentrale forskningsspørsmål som vi bør stille, og som kan gi oss sentrale innsikter når vi forsøker å besvare dem.

Manndalingene har i løpet av en drøy hundreårsperiode parallelt vært vitner til og aktører i to gjennomgripende endringer i det språklige miljøet: først språkbytte gjennom omfattende fornorskning fra slutten av 1800-tallet og fram til perioden etter andre verdenskrig, og deretter språkbevaring gjennom revitaliseringsprosessen som starta for alvor på 1980-tallet og fremdeles pågår. Til tross for at analysearbeidet i prosjektet ikke er fullført, er det etter hvert blitt klart at informantene peker på både fordele og ulemper ved både fornorskings- og revitaliseringsprosessen. Dette er i seg selv et viktig funn. Når det gjelder den eldre delen av befolkninga i Manndalen, de som har opplevd fornorskingsprosessen, er det en spesiell taushet rundt de språklige valgene de i sin tid foretok på vegne av seg selv, men også på egne barns vegne. Disse valgene har ført til at det samiske språket har en usikker framtid i Manndalen i dag. Hvorvidt det er mulig å revitalisere den sjøsamiske kulturen uten språket, er også om diskutert og usikkert. Det er for tidlig å spå hvilke individuelle språkvalg som etter hvert vil bli kollektivets språkvalg. Uansett er det liten tvil om at det politisk korrekte er å være positiv til revitaliseringsprosessen, noe som ikke minst har kommet tydelig til uttrykk i media der språkkonflikten i Kåfjord har vært godt stoff og framstilt som en polarisert virkelighet mellom »samer« og »nordmenn«. Samtidig har fornorskingsprosessen blitt enstemmig fordømt og revitaliseringa hylla tilsvarende. På individnivået blir virkeligheten adskillig mer kompleks enn dette.

I en politisk prosess er det legitimt å neglisjere den andre sidas synspunkter. I vitenskapelig sammenheng bør det ikke være det. Her er det tvert imot viktig å av og til gi full verdi til enkeltindividets standpunkt og forsøke å forstå det. Dette er kanskje særlig avgjørende i kontekster med »tause grupper« som ikke inviteres til å slippe til i debatten og heller ikke ønsker å gjøre det. Skal vi lære noe om og få et helhetlig bilde av språkbevaring og språkbytte som historiske og individuelle prosesser, er det vår plikt å lytte også til de tause.

Litteratur

- ANTONSEN, Lene. »Lever samisk språk i Nord-Troms, tross alt?«. I: Sørkjosen: Nord-Troms Museum, 2004. 166–173.
- BJERKLI, Bjørn: »Konfliktunnavikelse eller konfrontasjon i sjøsamiske samfunn? Om forming av lokale etos«. I: MATISEN, S. R. (Utg.): *Kulturens materialisering, identitet og uttrykk*. (= Kulturstudier; 13). Kristiansand: Høyskoleforlaget, 2000. 155–177.
- BJERKLI, Bjørn: *Jord og bygd. Primærnæring og tilhørighet i en nordnorsk fjord*. (= NF-rapport; 17/1995). Bodø: Nordlandsforskning, 1995.
- BULL, Tove. »Språklig identitet i ei nordnorsk fjordsamebygd«. I: *Danske folkemål* 33 (1991). 23–35.
- BULL, Tove: »Språkskifte hos kvinner og menn i ei nordnorsk fjordsamebygd«. I: BJØRHØVDE, Gerd, Synnøve des BOUVRIE og Torill STEINFELD (Utg.): *Gå mot vinden. Festskrift til Åse Hiorth Lervik på 60-årsdagen 2. juli 1993*. Oslo: Emilia, 1993. 190–211.
- BULL, Tove. *Reversing language shift and De-ethnolectification of the Majority language: the Case of Northern Sámi*. Perth, Australia. 2003. URL: <http://www.ecu.edu.au/ses/research/CALLR/onlinejournal/fronti.htm>.
- BULL, Tove: »Samisk-nordisk språkkontaktforskning. Eit statusoversyn«. I: KUSMENKO, Jurij (Utg.): *The Sámi and the Scandinavians. Aspects of 2000 years of contact*. (= Schriften zur Kulturwissenschaft; 55). Hamburg: Kovač, 2004. 183–198.
- BURTON, Pauline: »Women and second-language use«. I: BURTON, Pauline, Ketaki Kushari DYSON og Shirley ARDENER (Utg.): *Bilingual women. Anthropological approaches to second-language use*. (= Cross-cultural perspectives on women; 9). Oxford: Berg, 1994. 1–29.
- CONSTANTINIDOU, Evi: »The ›Death‹ of East Sutherland Gaelic: Death by Women?«. I: BURTON, Pauline, Ketaki Kushari DYSON og Shirley ARDENER (Utg.): *Bilingual women. Anthropological approaches to second-language use*. (= Cross-cultural perspectives on women; 9). Oxford: Berg, 1994. 111–127.
- EIRA, Inger Marie Gaup: *Giella vákkis vággái. Gáivuona dialeavtta suokkardallan*. (= Diedut; 2003:2). Guovdageaidnu: Sámi Instituttta, 2003.

- ERIKSEN, Thomas Hylland: *Røtter og føtter. Identitet i en omskiftelig tid*. Oslo: Aschehoug, 2004.
- FOSSÅSKARET, Erik: »Ustrukturerte intervjuer med få informanter gir i seg selv ikke noen kvalitativ undersøkelse«. I: FOSSÅSKARET, Erik, Otto FUGLESTAD, Laurits AASE og Tor HALFDAN (Utg.): *Metodisk feltarbeid. Produksjon og tolkning av kvalitative data*. Oslo: Universitetsforlaget, 1997/2005. II-45.
- GAL, Susan: *Language Shift. Social determinants of linguistic change in bilingual Austria*. (= Language, thought, and culture). New York: Academic Press, 1979.
- HOVLAND, Arild: *Moderne urfolk. Samisk ungdom i bevegelse*. Oslo: Cappelen, 1996.
- HOVLAND, Arild: »Ikke bare land og vann«. I: EIDHEIM, Harald (Utg.): *Samer og nordmenn*. Oslo: Cappelen, 1999/2002. 165-185.
- HUSS, Leena: *Reversing Language Shift in the Far North. Linguistic Revitalization in Northern Scandinavia and Finland*. (= Studia Uralica Upsaliensia; 31). Uppsala: Uppsala universitet, 1999.
- HYLTENSTAM, Kenneth og Christopher STROUD: *Språkbyte och språkbevarande*. Lund: Studentlitteratur, 1991.
- JAHN, Ernst Håkon: »Nynorsk språkforskning – en historisk oversikt«. I: HENRIKSEN, Carol, Even HOVDHAUGEN, Fred KARLSSON og Bengt SIGURD (Utg.): *Studies in the development of linguistics in Denmark, Finland, Iceland, Norway and Sweden: papers from the Conference on the History of Linguistics in the Nordic Countries, Oslo, 20-22 November, 1994*. Oslo: Novus, 1996. 84-101.
- JOHANSEN, Inger. »»Det er ikkje eit museumsspråk – det har noko med framtida å gjera«. Ei sosiolingvistisk undersøking av revitaliseringa av sørsamisk«. Magistergradsavhandling. Trondheim: Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet (NTNU), 2006.
- KRAMVIG, Britt: »I kategoriernes vold«. I: EIDHEIM, Harald (Utg.): *Samer og nordmenn*. Oslo: Cappelen, 1999/2002. 117-139.
- KVALE, Steinar: *Det kvalitative forskningsintervju*. Oslo: Gyldendal Akademisk, 1997/2005.
- LONGUM, Leif: »Nordstikken og det nasjonale«. I: LONGUM, Leif (Utg.): *Å krysse sine spor. Artikler, essays, innlegg 1957-1995*. Bergen: Nordisk institutt, Universitetet i Bergen, 1995. 171-190.

- MÆHLUM, Brit, Gunnstein AKSELBERG, Unn RØYNELAND og Helge SANDØY: *Språkmøte: innføring i sosiolingvistikk*. Oslo: Cappelen, 2003.
- PEDERSEN, Paul og Asle HØGMO: *Kamp, krise og forsoning: sosiale, kulturelle og økonomiske virkninger av samepolitiske tiltak*. (= Rapport; 4:2004). Tromsø: NORUT samfunnsforskning, 2004.
- RICHTER-HANSEN, Einar: *I stille vær, i storm og vind. Lyngen regionhistorie*. Bd. 2. [Lyngseidet]: Lyngen bygdebok, 2004.
- SOLLID, Hilde: »Språkmøter i Nord-Norge i går og i dag«. I: SAXENA, Anju (Utg.): *Språkets gränser och gränslöshet. Då tankar, tal och traditioner möts. Humanistdagarna vid Uppsala universitet 2001*. Uppsala: Uppsala universitet, 2001. 215–225.
- SOLLID, Hilde. »Dialektsyntaks i Nordreisa. Språkdannelse og stabilisering i møtet mellom kvensk og norsk«. Avhandling (dr. art.) [Tromsø]: Det humanistiske fakultet, Universitetet i Tromsø, 2003.
- SOLLID, Hilde: *Språkdannelse og -stabilisering i møtet mellom kvensk og norsk*. (= Tromsø-studier i språkvitenskap; 24). Oslo: Novus, 2005.
- TODAL, Jon. »>...jos fal gáhttet gollegielat«. Vitalisering av samisk språk i Noreg på 1990-talet«. Avhandling (dr. art.) Tromsø: Det humanistiske fakultet, Universitetet i Tromsø, 2002.